

Sygn. akt XVC1525/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 marca 2016 r.

Sąd Okręgowy w Gdańsku w XV Wydziale Cywilnym w składzie:

Przewodniczący: SSO Ewa Tamowicz

Protokolant: sekr. sąd. Joanna Seredzińska

po rozpoznaniu w dniu 1 marca 2016 r.

sprawy z powództwa A. B. (1), K. O., B. B. (1), J. B.

przeciwko (...) (...) Spółka Akcyjna w (...) i (...) (...) S.A. w upadłości (...)

z udziałem interwenientów ubocznych (...) S.A. w W. i (...) S.A. w W.

o zapłatę

1. Zasadza od pozwanej (...) (...) Spółki Akcyjnej w G.:

a) na rzecz powódki A. B. (1) kwotę 120 000 zł. (sto dwadzieścia tysięcy złotych) z odsetkami ustawowymi od dnia 22 września 2012 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. i odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę;

b) na rzecz powódki K. O. kwotę 90 000 zł. (dziewięćdziesiąt tysięcy złotych) z odsetkami ustawowymi od dnia 22 września 2012 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. i odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę;

c) na rzecz powoda B. B. (1) kwotę 60 000 zł. (sześćdziesiąt tysięcy złotych) z odsetkami ustawowymi od dnia 22 września 2012 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. i odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę;

d) na rzecz powoda J. B. kwotę 120 000 zł. (sto dwadzieścia tysięcy złotych) z odsetkami ustawowymi od dnia 22 września 2012 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. i odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę.

2. Oddała w pozostałym zakresie powództwo przeciwko pozwanej (...) (...) Spółki Akcyjnej w G.:

a) powódki A. B. (1);

b) powódki K. O.;

c) powoda B. B. (1);

d) powoda J. B..

3. Oddała w całości roszczenia wszystkich powodów przeciwko pozwanemu (...) (...) w upadłości (...).

4. Odstępuje od obciążenia powodów kosztami postępowania na rzecz pozwanego (...) (...) w upadłości (...).

5. Odstępuje od obciążenia powodów kosztami postępowania na rzecz interwenienta ubocznego (...) (...) w W..
6. Zasądza od pozwanej (...) (...) Spółki Akcyjnej w G. na rzecz powodów A. B. (1), K. O., B. B. (1), J. B. kwotę 8 102,08 zł. (osiem tysięcy sto dwa złote 08/100) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.
7. Zasądza od pozwanej (...) (...) Spółki Akcyjnej w G. na rzecz powoda B. B. (1) kwotę 1 000 zł. (jeden tysiąc złotych) tytułem zwrotu części opłaty od pozwu.
8. Nakazuje ściągnąć od pozwanej (...) (...) Spółki Akcyjnej w G. na rzecz Skarbu Państwa Sądu Okręgowego w Gdańsku kwotę 18 500 zł. (osiemnaście tysięcy pięćset złotych) tytułem części opłaty od pozwu, od której powodowie byli zwolnieni oraz kwotę 1 497,60 zł. (jeden tysiąc czterysta dziewięćdziesiąt siedem złotych 60/100) tytułem części wydatków w sprawie.

UZASADNIENIE

Powodowie w pozwie skierowanym przeciwko (...) (...) S.A. i (...) S.A. wnosili o zasądzenie solidarnie na rzecz:

1. powódki A. B. (1) kwoty 140 000 zł.;
2. powódki K. O. (uprzednio B.) kwoty 120 000 zł.;
3. powoda B. B. (1) kwoty 120 000 zł.;
4. powoda J. B. kwoty 120 000 zł.

wraz z odsetkami ustawowymi od dnia wniesienia pozwu oraz kosztów procesu według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa procesowego w kwocie 7 217 zł.

W uzasadnieniu powodowie wskazali, że w dniu 21 lipca (...) r. zmarł A. B. (2) – mąż i ojciec powodów. Przyczyną śmierci była choroba zawodowa w postaci międzybłonniaka opłucnej. Problemu zdrowotnego A. B. (2) rozpoczęły się w roku 2010, kiedy to stwierdzono nowotwór złośliwy. Po operacji we wrześniu 2010 r. jego stan zdrowia poprawił się, ale w marcu 2011 r. stwierdzono nawrót choroby. Od kwietnia przeżył chemioterapię, która nie przyniosła poprawy. Sytuacja ta była bardzo trudna dla powodów jako jego rodziny, a troska o funkcjonowanie rodziny i jej utrzymanie spoczęła na powódce A. B. (1). W związku z chorobą i śmiercią A. B. (2) powodowie doznali stresu pourazowego, objawów depresyjnych, lękowych i zaburzeń snu. Legły w gruzach wszystkie plany i zamierzenia w sferze prywatnej powódki A. B. (1). Cierpienia psychiczne znacznie osłabiły aktywność życiową poszkodowanych, tym bardziej, że to A. B. (2) trwale dostarczał powodom środków utrzymania. Dla rekompensaty doznanej krzywdy powodowie domagają się od pozwanych po 120 000 zł. tytułem zadośćuczynienia, a powódka A. B. (1) 20 000 zł. odszkodowania z tytułu poniesionych kosztów leczenia i pielęgnacji w okresie choroby. Powodowie swoje roszczenie wywiedli z art. 446 par. 4 kc. Domagali się zapłaty solidarnie od obu pozwanych, albowiem A. B. (2) zatrudniony był w obu pozwanych przedsiębiorstwach jako monter stolarskiego wyposażenia okrętowego, gdzie narażony był na czynniki powodujące powstanie choroby zawodowej – międzybłonniaka opłucnej, która to choroba stała się przyczyną jego śmierci (pozew k. 3-9).

Pozew został wniesiony w dniu 3 lipca 2012 r. – koperta k. 51.

Pozwany (...) (...) w G. wniosła odpowiedź na pozew (k. 68-70).

Zarządzeniem z dnia 10 października 2012 r. (k. 156) orzeczono o zwrocie odpowiedzi na pozew pozwanej (...) (...) S.A., albowiem do pisma nie dołączono dowodu przesłania odpisu pełnomocnikowi powodów.

Pozwany (...) S.A. w odpowiedzi na pozew (k. 82-88) wnosił o odrzucenie pozwu wobec tego pozwanego ewentualnie o oddalenie powództwa oraz o zasądzenie kosztów procesu z uwzględnieniem kosztów zastępstwa procesowego i opłaty skarbowej.

Co do odrzucenia pozwu pozwany wywiódł, że nie posiada legitymacji formalnej biernej, albowiem w dniu (...) r. wobec pozwanego wszczęto postępowanie kompensacyjne prowadzone na podstawie ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o postępowaniu kompensacyjnym w podmiotach o szczególnym znaczeniu dla polskiego przemysłu (...). Wobec tego, postępowania sądowe mogą być prowadzone jedynie z udziałem (...).

Pozwany kwestionował również merytoryczną zasadność powództwa podnosząc, że powodowie nie udowodnili czynu niedozwolonego pracodawcy oraz związku przyczynowego pomiędzy zdarzeniem będącym wypadkiem przy pracy a powstaniem szkody. Pracodawca (...)S.A. nie ponosi winy za chorobę zawodową i śmierć A. B. (2). Pracował on w tej (...) w latach 1976-1980 jako stolarz. Z orzeczenia Państwowego Inspektora Sanitarnego w G. nr (...) wynika, że do roku 1986 nie były wykonywane pomiary stężenia pyłu azbestowego i nie była prowadzona ewidencja pracowników mających kontakt z azbestem. Wobec tego powodowie nie mogą wykazać, że A. B. (2) podczas pracy w (...) w G. miał kontakt z azbestem. Nawet gdyby tak było nie można mówić o winie pracodawcy, albowiem materiały zawierające azbest przed rokiem 1980 były powszechnie dopuszczone i stosowane. Decyzja o stwierdzeniu choroby zawodowej łącznie odnosi się do czasu zatrudnienia A. B. (2) w obu (...). Jednak w (...) był on zatrudniony przez cztery lata, a w (...) (...) przez trzydzieści jeden lat. Co do wysokości zgłoszonych roszczeń pozwany wywiódł, że nie zostały one udowodnione.

Postanowieniem z dnia 4 marca 2013 r. wezwano do udziału w sprawie w charakterze pozwanego (...) (...) Spółka Akcyjna – (...) spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością w W. i zwolniono pozwanego (...) S.A. od udziału w sprawie (k. 195).

Pozwany (...) (...) S.A. w odpowiedzi na pozew (k. 268-274) wnosił o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów postępowania według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa procesowego i opłaty skarbowej od pełnomocnictwa.

Uzasadnienie odpowiedzi na pozew stanowi w zasadzie powtórzenie uzasadnienia odpowiedzi pozwanego (...) S.A. Dodatkowo pozwany zaprzeczył, aby na stanowisku pracy A. B. (2) w latach 1976-1980 stosowany był azbest. A. B. (2) podlegał obowiązującym wówczas przepisom bhp i korzystał ze środków ochrony indywidualnej zaś (...) dopełniła przestrzegania wszelkich przepisów bhp.

Pismem z dnia 16 stycznia 2013 r. (k. 184) pozwany (...) (...) wniósł o wezwanie do udziału w sprawie w charakterze interwenienta ubocznego, po jego stronie, (...) Spółki Akcyjnej w W., z którym to ubezpieczycielem pozwany zawarł umowę ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej i któremu pozwany zgłosił szkodę.

Postanowieniem na rozprawie dnia 4 lutego 2014 r. (czas 00:18:07) orzeczono o zawiadomieniu o postępowaniu (...) S.A. w W. zobowiązując do oświadczenia w terminie 14 dni, czy przystępuje do sprawy w charakterze interwenienta ubocznego.

Pismem z dnia 10 lutego 2014 r. (k. 477-478) (...) S.A. – zgłosił interwencję uboczną po stronie pozwanego (...) (...). Interwenient wnosił o oddalenie powództwa wobec tego pozwanego i zasądzenie kosztów procesu według norm przepisanych. W uzasadnieniu interwenient wskazał, że zawarł z pozwanym umowę ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej pracodawcy deliktowo-kontraktową z tytułu prowadzonej działalności oraz posiadania i używania mienia z rozszerzeniem zakresu o szkody wyrządzone pracownikom ubezpieczonego powstałe w następstwie wypadku przy pracy od 1 stycznia do 31 grudnia 2008 r. Dalej interwenient wywiódł, że Państwowy (...) Inspektor Sanitarny w G. nie wskazał jednoznacznie na bezpośredni kontakt A. B. (2) z pyłem azbestu, który wprost przyczynił się do powstałej u niego choroby zawodowej międzyblonniaka opłucnej. W ogólnych warunkach ubezpieczenia wykluczono odpowiedzialność cywilną ubezpieczyciela za szkody będące następstwem choroby zawodowej oraz powstałe w skutek

oddziaływania azbestu. Interwenient zakwestionował roszczenie powodów, co do zasady i wysokości. Wskazywał, że roszczenie nie jest udowodnione.

Mimo takiej treści uzasadnienia interwencji żadna ze stron nie zgłosiła opozycji przeciwko przystąpieniu do sprawy (...) S.A. w charakterze interwenienta ubocznego.

Pismem z dnia 26 listopada 2013 r. (k. 314-316) pozwany (...) S.A. wniósł o zawiadomienie o toczącym się postępowaniu (...) S.A. i wezwanie przyzwanego do wzięcia udziału w sprawie oraz o wezwanie do udziału w sprawie w charakterze interwenienta ubocznego (...) w W..

W uzasadnieniu pozwany wywiódł, że (...) S.A. zawarła z (...) S.A. umowę ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą. Odnośnie wniosku dotyczącego wezwania Funduszu (...), to środki tego funduszu mają być wykorzystane do zapłaty odszkodowań, co wynika z art. 125 i 127 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r.

Pismem z dnia 24 grudnia 2013 r. (k. 377-384) (...) S.A. zgłosiło interwencję uboczną po stronie pozwanego (...) S.A. wnosząc o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów procesu na rzecz interwenienta według norm przepisanych.

W uzasadnieniu interwenient wywiódł, że w razie niekorzystnego rozstrzygnięcia sprawy pozwanemu przysługiwałoby roszczenie wobec interwenienta. Dalej interwenient podniósł zarzut przedawnienia roszczeń powodów, zgodnie bowiem z art. 442/1/ par. 1 kc roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Jednakże termin ten nie może być dłuższy niż dziesięć lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę. Przyjmując za początek tego okresu ostatni dzień pracy A. B. (2) w (...) w roku 1980 roszczenie uległo przedawnieniu. Dalej wywiedziono, że pozwany ad. 2 nie ponosi winy za zdarzenie powodujące szkodę powoda, powtórzono argumentację zawartą w uzasadnieniu odpowiedzi na pozew (...) i wskazano, że zasądzenie zadośćuczynienia na rzecz osób bliskich nie jest obligatoryjne. Interwenient obszernie przywołał poglądy orzecznictwa i doktryny prawa cywilnego dotyczące zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Co do odsetek wskazał, że powinny być one zasądzone od dnia wyrokowania.

Postanowieniem wydanym na rozprawie dnia 26 listopada 2013 r. (czas 01:14:19) orzeczono o zawiadomieniu o toczącym się postępowaniu Funduszu (...) zobowiązując do oświadczenia w terminie 14 dni, czy przystępuje do sprawy w charakterze interwenienta ubocznego. Zgodnie z wnioskiem pozwanego (...) (k. 425-426) o postępowaniu zawiadomiono dyrektora (...) w G. (...) (k.473).

Mimo doręczenia zobowiązania w dniu 27 lutego 2014 r. (k. 508) podmiot ten nie przystąpił do sprawy w charakterze interwenienta ubocznego.

Postanowieniem z dnia 8 lipca 2015 r. (k. 740) zawieszono postępowanie w stosunku do(...) S.A. w (...).

Pismem z dnia 18 listopada 2015 r. (k. 766-771) oraz na rozprawie dnia 19 listopada 2015 r. (czas 00:05:19) pełnomocnik (...) (...) wniósł o zawiadomienie Skarbu Państwa (...) o toczącym się postępowaniu celem przystąpienia do sprawy w charakterze interwenienta ubocznego. Ostatecznie pozwany wniósł o zawiadomienie o postępowaniu Skarbu Państwa (...) (k. 776).

Pismem z dnia 12 stycznia 2016 r. (k. 786-789) działająca w imieniu Skarbu Państwa (...) oświadczyła, że Skarb Państwa nie przystępuje do sprawy w charakterze interwenienta ubocznego.

Postanowieniem na rozprawie dnia 21 stycznia 2016 r. podjęto postępowanie z udziałem(...) (...) S.A. w upadłości (...) (czas 00:02:25).

W toku tego postępowania upadłościowego powodowie nie zgłosili swoich roszczeń do masy upadłości.

Sąd ustalił i zważył, co następuje:

Bezspornym w sprawie jest, że A. B. (2) urodził się dnia (...), a zmarł w dniu (...).r., zatem w chwili śmierci miał 53 lata.

Bezspornym jest i to, że powódka A. B. (1) jest żoną A. B. (2), a K. O. (uprzednio B.), B. B. (1), i J. B. są jego dziećmi.

A. B. (2) od 3 sierpnia 1976 r. do 30 czerwca 1980 r. pracował w (...) w G., a od 8 września 1980 r. do(...)r. był zatrudniony w (...) (...), obecne (...) (...) S.A. w G. jako monter wyposażenia okrętowego - stolarz.

W okresie zatrudnienia w (...) w G. odbył służbę wojskową w lotnictwie.

W (...) (...) i w (...) wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w okresie od 8 września 1980 r. do 31 grudnia 2008 r.

Nie podejmował dodatkowego zatrudnienia poza (...). Przechodził okresowe badania pracownicze. W (...) w ramach tych badań wykonywana także prześwietlenia. Tak było także w czasie zatrudnienia w (...), ale od dłuższego czasu badania takie nie były wykonywane.

W obu (...) wykonywał pracę przy użyciu płyt(...) zawierających azbest. Stosowano środki ochrony w postaci masek przeciwpyłowych, w G. z materiału, w G. z tworzywa.

Dowód: świadectwo pracy k. 31-31v, świadectwo pracy k. 32, stanowiskowe karty służby k. 345-346, zaświadczenia potwierdzające ukończenie kursów bhp k. 348-353, zaświadczenia lekarskie potwierdzające zdolność do pracy k. 354-359, dokumentacja zatrudnienia w (...) w G. k. 367-374, zeznania powódki A. B. (1) na rozprawie dnia 1 03 2016 r. (czas 00:14:11-00:44:46) i na rozprawie dnia 26 11 2013 r. (czas 00:11:09-00:29:02), zeznania świadka J. S. na rozprawie dnia 26 11 2013 r. (czas 00:33:37-00:53:52), zeznania świadka B. K. na rozprawie dnia 26 11 2013 r. (czas 00:54:48-01:12:01).

Związek małżeński pomiędzy A. B. (2) i A. B. (1) został zawarty w (...) r. Od 1983 r. małżonkowie budowali dom, w którym zamieszkali w roku 1988. Dom był kryty eternitem, dopiero po śmierci A. B. (2) dach został pokryty blachodachówką.

Dowód: zeznania powódki A. B. (1) na rozprawie dnia 1 03 2016 r. (czas 00:14:11-00:44:46) i na rozprawie dnia 26 11 2013 r. (czas 00:11:09-00:29:02).

Problemy zdrowotne A. B. (2) rozpoczęły się w kwietniu 2010 r. Wówczas za przyczynę jego złego samopoczucia uznano bóle kręgosłupa. Ponieważ nadal źle się czuł, a w szczególności uskarżał się na trudności z oddychaniem, bóle klatki piersiowej i utracił 10 kg wagi w czerwcu 2010 r. A. B. (2) ponownie zgłosił się do lekarza rodzinnego. Po wykonaniu zdjęcia RTG został skierowany do szpitala. W okresie od 6 do 13 lipca 2010 r. był hospitalizowany w (...) NZOZ w K., gdzie stwierdzono podejrzenie międzybłonniaka opłucnej. Z uwagi na to podejrzenie był hospitalizowany w (...) w G. w dniach 9-14 sierpnia 2010 r. celem wykonania badań. Potwierdzono wówczas rozpoznanie międzybłonniaka opłucnej. W okresie od 13 września do 28 września 2010 r. A. B. (2) przebywał w (...) w G.. W dniu 17 września wykonano operację usunięcia nowotworu opłucnej po stronie lewej. Został wypisany w stanie ogólnym dobrym z zalecenie dalszego leczenia w (...) w G..

W okresie od 17 czerwca do 21 czerwca 2011 r. był hospitalizowany w (...) NZOZ w K.,

A. B. (2) był też hospitalizowany w okresie od 8 lipca do 14 lipca 2011 r. z powodu ostrego zapalenia woreczka żółciowego i guza jelita cienkiego.

Dowód: karta informacyjna leczenia szpitalnego k. 43-44, wynik badania k. 46-47, karta informacyjna leczenia szpitalnego k. 48, wynik badania k. 49, karta informacyjna leczenia szpitalnego k. 50, karta wypisowa k. 29, wynik badania histopatologicznego k. 26, wyniki badań k. 28, wyniki badań TK k. 35, 36, 39, 41, 45, karta informacyjna

leczenia szpitalnego k. 38, dokumentacja lekarska lekarza rodzinnego k. 431-469, dokumentacja (...) w G. k. 499-502, dokumentacja medyczna A. B. (2) – koperta luzem w aktach sprawy,

zeznania powódki A. B. (1) na rozprawie dnia 1 03 2016 r. (czas 00:14:11-00:44:46) i na rozprawie dnia 26 11 2013 r. (czas 00:11:09-00:29:02), badania na płytach CD koperta k. 343 akt.

Decyzją Państwowego (...) Inspektora Sanitarnego w G. z dnia 26 września 2011 r., a więc już po śmierci A. B. (2), stwierdzono u niego chorobę zawodową w postaci nowotworu złośliwego w następstwie działania czynników występujących w środowisku pracy uznanych za rakotwórcze u ludzi - międzybłonniaka opłucnej. W uzasadnieniu tej decyzji wskazano, że A. B. (2) był zatrudniony w warunkach, które uznano za przyczynę choroby zawodowej w (...) S.A. i (...) w G. (obecnie (...) S.A.). Decyzja ta została wydana na podstawie orzeczenia lekarskiego nr (...) o rozpoznaniu choroby zawodowej oraz oceny narażenia zawodowego z dnia 25 sierpnia 2011 r. Z oceny tej wynika, że do czynności zawodowych A. B. (2), jako stolarza i monterza stolarskiego wyposażenia okrętowego należały prace polegające na obróbce drewna, płyty pilśniowej i wiórowej na halach oraz montaż elementów drewnianych na (...). Monterzy i stolarze wykonywali demontaż izolacji pod postacią płyt zawierających azbest nie wykluczono, że A. B. (2) mógł mieć kontakt z pyłem azbestu na stanowisku pracy bezpośrednio lub pośrednio wykonując pracę w pomieszczeniach na (...), gdzie przeprowadzono montaż lub demontaż płyt zawierających azbest. Warunki pracy A. B. (2) z wysokim prawdopodobieństwem stwarzały możliwość powstania choroby zawodowej – międzybłonniaka opłucnej.

A. B. (2) zajmował się obróbką płyt typu (...) zawierających azbest. W (...) stosowano te płyty oraz pewne typy izolacji zawierające azbest. W okresie zatrudnienia w związku z narażeniem zawodowym, stosowano ochraniacze słuchu i maski przeciwpyłowe.

A. B. (2) swoją pracę wykonywał za pomocą narzędzi ręcznych oraz za pomocą obrabiarek do drewna o napędzie elektrycznym (piły taśmowe, piły tarczowe, strugarki, grubościówki, wyrówniarki i frezarki).

Decyzję tę doręczono pozwanym (...), które nie wniosły odwołania.

Orzeczeniem lekarza orzecznika ZUS z dnia 19 października 2011 r. ustalono związek śmierci A. B. (2) z chorobą zawodową stwierdzoną orzeczeniem z dnia 26 września 2011 r.

Dowód: decyzja z dnia 26 09 2011 r. k. 23-23v, orzeczenie lekarskie (...) k. 24-24v, decyzja z dnia 19 10 2011 r. k. 25 akt sprawy, te same dokumenty w aktach Państwowego (...) Inspektora Sanitarnego w G. – luzem w aktach sprawy oraz w tych aktach karta oceny narażenia zawodowego wraz z załącznikiem nr 1.

Proces chorobowy u A. B. (2) o charakterze międzybłonniaka opłucnej rozpoczął się po roku 1980, a więc w czasie zatrudnienia w(...)(...). Przyczyną zachorowania był wieloletni kontakt w pracy z pyłem azbestowym. Proces nowotworowy rozwijał się ponad 20 lat przed wykryciem zmian nowotworowych w 2010 r. Wcześniej brak było jednoznacznych i charakterystycznych symptomów choroby. Przeprowadzane wcześniej badania okresowe pracowników mogły doprowadzić do wcześniejszego wykrycia choroby pod warunkiem wykonywania badania RTG klatki piersiowej. Przyczyną zachorowania A. B. (2) nie było zamieszkiwanie w domu pokrytym eternitem.

Dowód: opinia pisemna biegłej z zakresu onkologii i radioterapii E. Z. k. 576-580, opinia pisemna uzupełniająca k. 619-620 akt.

Relacje małżeńskie pomiędzy powódką A. B. (1) i A. B. (2) były dobre. Powódka zajmowała się prowadzeniem domu i wychowaniem dzieci. Mąż pracował i wykonywał wszelkie remonty domu. Palił w piecu. W czasie, gdy A. B. (2) chorował powódka pracowała jako kucharz. Została zwolniona z pracy już po jego śmierci. W czasie choroby męża małżonkowie mieszkali wraz z dwójką młodszych dzieci, K. i J.. Wspólne dochody małżonków stanowiła kwota około 3 800 zł., teraz powódka uzyskuje rentę rodzinną na utrzymanie siebie i syna J. w kwocie 2 058 zł.

W czasie choroby nowotworowej A. B. (2) był samodzielny. Dopiero na 1-1,5 miesiąca przed śmiercią leżał. Wówczas powódka pomagała mu umyć się, pójść do toalety. Zmarł w szpitalu, gdzie trafił na 2 dni przed śmiercią. W opiece nad A. B. (2) pomagały dzieci i żona B. B. (1).

Powódka zajmowała się zorganizowaniem pogrzebu wraz z synem B.. Powódka codziennie odwiedza grób męża.

Dom, w którym zamieszkuje powódka wymaga remontu. Obecnie powódki nie stać na jego koszty.

Z tytułu ubezpieczenia męża powódka otrzymała 60 000 zł., a dzieci K. i J. po 8 000 zł. Poza tym otrzymała z ZUS 58 000 zł., a dzieci K. i J. po 11 000 zł.

Dowód: zeznania powódki A. B. (1) na rozprawie dnia 1 03 2016 r. (czas 00:14:11-00:44:46) i na rozprawie dnia 26 11 2013 r. (czas 00:11:09-00:29:02).

Powódka K. O. (uprzednio B.) urodziła się (...) W chwili śmierci ojca miała 20 lat i studiowała zaocznie od roku 2010. Mieszkała z rodzicami dojeżdżając na studia do G.. Była wówczas na utrzymaniu rodziców, dorabiała trochę pilnując wujkowi dzieci. W roku 2013 podjęła stałą pracę, a wyszła za mąż we wrześniu 2015 r. Ukończyła studia magisterskie w terminie.

Relacje powódki z ojcem były bardzo dobre, pomagał jej w nauce – język polski i historia, w weekendy wspólnie chodzili na spacer, w odwiedziny, grali w gry planszowe.

W okresie choroby ojca powódka A. B. (1) zachowywała się w ten sposób, że dzieci nie odczuwały tego jak ciężka jest to choroba. Powódka miała świadomość tego dopiero jak stan ojca pogorszył się. Powódka pomagała mamie w opiece nad ojcem, zajmowała się nim popołudniami, przygotowywała mu posiłek. Bardzo przeżywała stan ojca, bo zawsze uważała go za silnego mężczyznę. Korzystała wówczas ze wsparcia rodziny. Nie chodziła do psychologa.

Powódka była w szpitalu, gdy ojciec zmarł. Przeżyła wówczas kryzys, podano jej środki uspokajające.

Powódka nadal mieszka z A. B. (1), ale nie planuje wspólnego zamieszkania w przyszłości. Martwi się o mamę, odczuwa brak ojca, szczególnie w czasie świąt.

Dowód: zeznania powódki K. O. na rozprawie dnia 1 03 2016 r. (czas 00:44:46-00:59:31).

Powód J. B. urodził się (...), nie miał 14 lat, gdy zmarł ojciec. Początkowo powód nie znał stanu ojca, dowiedział się o nim, gdy potwierdzono diagnozę. Relacje powoda z ojcem były bardzo dobre, chodzili na spacer, grali w gry planszowe, chodzili na ryby. Gdy powód miał trudności w nauce ojciec wraz z nim odrabiał lekcje. Powód pomagał w opiece nad ojcem, szczególnie, gdy ten już nie wstawał. Powód ostatni raz widział ojca dwa dni przed śmiercią. Był na pogrzebie. Miał potem problemy w nauce i korzystał z pomocy psychologa, ale to nie miało bezpośredniego związku ze śmiercią ojca.

Powód nadal mieszka z matką, pomaga jej w pracach domowych, które wcześniej wykonywał ojciec, bardzo dobrze wspomina ojca, odwiedza jego grób prawie każdej niedzieli.

Dowód: zeznania powoda J. B. na rozprawie dnia 1 03 2016 r. (czas 00:59:31-01:58:51).

Powód B. B. (1) urodził się (...), zatem w chwili śmierci ojca miał prawie 28 lat. Związek małżeński zawarł w roku 2005 i od tego czasu nie mieszkał z rodzicami. Mieszkał w odległości 3,5 km od miejsca zamieszkania rodziców, często do nich przyjeżdżał, był zapraszany na obiady w niedzielę. Pomagał ojcu przy większych pracach przy domu, radził się go w sprawach technicznych. Pozostawał z ojcem w bardzo dobrych relacjach. Dużo z nim rozmawiał, szczególnie w okresie przed śmiercią, wcześniej ojciec pomagał mu w prowadzonej działalności gospodarczej.

Od początku powód zdawał sobie sprawę ze stanu ojca, dlatego pomagał rodzicom, przykładowo jeżdżąc z nimi na chemioterapię do G.. Powód był przy śmierci ojca. Po jego śmierci nie korzystał z żadnej pomocy, oparcie znalazł w rodzinie.

Powód wspomina ojca, uczestniczy we mszach zamawianych przez matkę, odwiedza jego grób.

Po śmierci ojca powód nie otrzymał żadnych świadczeń pieniężnych.

Dowód: zeznania powoda B. B. (1) na rozprawie dnia 1 03 2016 r. (czas 01:08:51-01:22:07).

Między powódką K. O. i ojcem A. B. (2) istniała silna więź emocjonalna. Śmierć ojca spowodowała czasowe pogorszenie funkcjonowania powódki z uwagi na utratę ważnej osoby, poczucia bezpieczeństwa i przeżywanie żałoby. Powódka przedwcześnie weszła w rolę dorosłej osoby poprzez podjęcie pracy by utrzymać się na studiach, studiowanie zaocznie, skupienie się na wsparciu matki i młodszego brata. U powódki doszło do czasowej dekompensacji psychicznej – okres żałoby.

Aktualne funkcjonowanie powódki wskazuje na przeżycie żałoby i pogodzenie się ze śmiercią ojca, przy czym proces przeżywania żałoby przebiegał bez istotnych zakłóceń. Nie ma podstaw do twierdzenia by w przyszłości śmierć ojca znacząco wpłynęła na funkcjonowanie życiowe powódki.

Dowód: opinia pisemna biegłego psychologa M. G. k. 663-667 akt.

Między powódką A. B. (1) i mężem A. B. (2) istniała silna więź emocjonalna. Śmierć męża była traumatycznym przeżyciem dla powódki i spowodowała czasową dekompenację psychiczną powódki. Funkcjonowanie społeczne powódki jest obciążone śmiercią męża. Pogorszeniu uległy warunki materialne i powódka musiała dostosować swoje potrzeby do istniejącego statusu materialnego. Ograniczenia te dotyczą własnego leczenia, wydatków w bieżącym funkcjonowaniu, możliwości wsparcia dzieci, spędzenia wolnego czasu.

Powódka utraciła poczucie bezpieczeństwa, stabilizacji przeżywaniem poczucia zagubienia, subdepresji, izolacji towarzyskiej.

Aktualne funkcjonowanie powódki wskazuje na przeżycie żałoby i pogodzenie się ze śmiercią męża. Przeżywania żałoby ma swoje etapy; od szoku, zaprzeczenia, poprzez gniew, targowanie się, zaburzenia psychiczne po akceptację, to jest adaptację do nowej sytuacji – pogodzenie się ze stratą. Funkcjonowanie psychiczne powódki wskazuje na przeżycie żałoby, co oznacza zakończenie traumy związanej ze śmiercią męża.

Dowód: opinia pisemna biegłego psychologa k. 668-674 akt.

Między powodem B. B. (1) i ojcem A. B. (2) istniała silna więź emocjonalna. Śmierć ojca spowodowała czasowe pogorszenie funkcjonowania psychicznego powoda z uwagi na utratę ważnej osoby i przeżywanie żałoby. Funkcjonowanie społeczne powoda jest obciążone śmiercią ojca. Utrata ojca mogła mieć wpływ na rezygnację z działalności gospodarczej (brak doradcy) na rezygnację z budowy domu i skupienie się na wsparciu matki i młodszego brata. U powoda doszło do czasowej dekompensacji psychicznej – okres żałoby.

Aktualne funkcjonowanie powoda wskazuje na przeżycie żałoby i pogodzenie się ze śmiercią ojca, przy czym proces przeżywania żałoby przebiegał bez istotnych zakłóceń. Nie ma podstaw do twierdzenia by w przyszłości śmierć ojca znacząco wpłynęła na funkcjonowanie życiowe powoda.

Dowód: opinia pisemna biegłego psychologa k. 675-679 akt.

Między powodem J. B. i ojcem istniała silna więź emocjonalna. Śmierć ojca spowodowała czasowe pogorszenie funkcjonowania psychicznego powoda z uwagi na utratę ważnej osoby, poczucia bezpieczeństwa i przeżywanie żałoby. Funkcjonowanie społeczne powoda jest obciążone śmiercią ojca. Utrata ojca miała wpływ na konieczność

dostosowania realizacji swoich potrzeb do istniejącego statusu materialnego. Na prawidłowy rozwój powoda będącego w okresie dojrzewania i jego funkcjonowanie społeczne, duży wpływ ma postać ojca, postać płci męskiej w rodzinie. Obecnie nie jest możliwym określenie wpływu straty ojca na przyszłe funkcjonowanie w rodzinie powoda.

Aktualne funkcjonowanie powoda wskazuje na przeżycie żałoby i pogodzenie się ze śmiercią ojca. Stan deprywacji związany ze śmiercią ojca prawdopodobnie będzie wpływał na stan emocjonalny powoda i jego funkcjonowanie życiowe, obecnie nie jest jednak możliwe określenie zakresu skutków i strat.

Dowód: opinia pisemna biegłego psychologa k. 680-684 akt.

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie zeznań powodów przesłuchanych w charakterze strony, zeznań świadków J. S. i B. K., akt postępowania (...) w G. oraz dokumentów złożonych do akt sprawy oraz uzyskanych przez Sąd. Sąd poczynił ustalenia także na podstawie opinii biegłej z zakresu onkologii i radioterapii E. Z. oraz biegłego psychologa M. G..

Poszczególne ustalenia faktyczne zostały poczynione na podstawie dokumentów przy nich opisanych. Dowody te nie budziły wątpliwości Sądu nie były też kwestionowane przez strony reprezentowane przez profesjonalnych pełnomocników. Dowód z tych dokumentów został przeprowadzony na rozprawie w dniu 1 marca 2016 r.

Na podstawie akt postępowania Państwowego (...) Inspektora Sanitarnego w G. ustalono fakt stwierdzenia choroby zawodowej w postaci międzybłonniaka opłucnej u A. B. (2), a także warunki jego zatrudnienia i sposób wykonywania pracy. Dokumenty te nie budziły wątpliwości Sądu. Dowód z nich przeprowadzono na rozprawie w dniu 1 marca 2016 r.

Na podstawie zeznań świadka J. S. przesłuchanego na rozprawie dnia 26 listopada 2013 r. ustalono fakt zatrudnienia A. B. (2) w obu (...). Ustalono także warunki pracy, w tym przede wszystkim środki ochrony bhp. Zeznania te Sąd uznał za wiarygodne jako zbieżne ze zgromadzonymi dokumentami oraz częściowo zbieżne z zeznaniami B. K.. Za niewiarygodne natomiast Sąd uznał zeznania świadka jakoby w czasie pracy w (...) A. B. (2) nie miał kontaktu z azbestem. Przeczą temu dokumenty zgromadzone przez Państwowego (...) Inspektora Sanitarnego w G. w toku postępowania o ustalenie choroby zawodowej, a w szczególności treść decyzji z dnia 26 września 2011 r. i dokumentów na podstawie, których została wydana.

Za wiarygodne Sąd uznał zeznania świadka B. K. przesłuchanego na rozprawie dnia 26 listopada 2013 r. Z zeznań tych jednoznacznie wynika, że w czasie zatrudnienia w (...), A. B. (2) miał kontakt z pyłem azbestu przy pracach demontażowych i montażowych oraz przy pracach, przy których używano płyty typu (...). Zeznania te Sąd uznał za wiarygodne jako zbieżne ze zgromadzonymi dokumentami.

Na podstawie zeznań powodów przesłuchanych w charakterze strony ustalono ich relacje z A. B. (2) oraz skutki jego choroby i śmierci dla stanu emocjonalnego powodów i ich życiowego funkcjonowania. Zeznania te Sąd uznał za wiarygodne jako wzajemnie zbieżne, zbieżne ze zgromadzonymi w sprawie dokumentami oraz opiniami biegłego psychologa.

Dla ustalenia przyczyn i możliwego czasu zachorowania A. B. (2) dopuszczono dowód z opinii biegłego onkologa Sąd uznał, że z uwagi na przyczynę śmierci A. B. (2), jaką była choroba nowotworowa, to biegły tej specjalności, a nie medycyny pracy powinien wydawać w sprawie opinię. Dlatego ustalenia faktyczne poczyniono na podstawie opinii pisemnej biegłej z zakresu onkologii i radioterapii E. Z. (k. 576-580) oraz opinii pisemnej uzupełniającej

Na podstawie tych opinii ustalono, że proces chorobowy u A. B. (2) o charakterze międzybłonniaka opłucnej rozpoczął się po roku 1980, a więc w czasie zatrudnienia w (...) (...). Przyczyną zachorowania był wieloletni kontakt w pracy z pyłem azbestowym. Proces nowotworowy rozwijał się ponad 20 lat przed wykryciem zmian nowotworowych w 2010 r. Wcześniej brak było jednoznacznych i charakterystycznych symptomów choroby. Przeprowadzane wcześniej badania okresowe pracowników mogły doprowadzić do wcześniejszego wykrycia choroby pod warunkiem wykonywania badania RTG klatki piersiowej.

W opinii biegła wskazała, że ze statystyk epidemiologicznych i fachowej literatury wynika, iż w znacznej większości przypadków upływa ponad 20 lat od ekspozycji na azbest do rozwoju międzybłonniaka i wystąpienia objawów klinicznych. Skoro nowotwór wykryto 17 sierpnia 2010 r., a A. B. (2) pracował w (...) około 30 lat należy przyjąć, że w tym czasie doszło do rozwoju międzybłonniaka. W grupie ryzyka osób narażonych na zachorowanie na międzybłonniaka znajdują się m. in. (...) jako osoby narażona na oddziaływanie azbestu na układ oddechowy. Pierwsze objawy kliniczne choroby zostały zgłoszone w kwietniu 2010 r. Analiza dokumentacji medycznej A. B. (2) za okres wcześniejszy nie wskazywała na obecność choroby nowotworowej.

Wobec zgłoszonych przez pozwanego(...) (...) zastrzeżeń do opinii biegłej (pismo z dnia 16 października 2014 r. k. 602-604) biegła E. Z. wydała opinię pisemną uzupełniającą (k. 619-620). W opinii tej biegła stwierdziła, że nie można uznać za przyczynę zachorowania A. B. (2) na międzybłonniaka opłucnej zamieszkiwania w domu pokrytym eternitem. Udział tego czynnika nie został potwierdzony w czasie szczegółowego postępowania związanego z uznaniem choroby zawodowej. Zgodnie z ogólnodostępną wiedzą eternit nie jest szkodliwy dla zdrowia. Choroby płuc, w tym międzybłonniaka opłucnej, wywołuje dopiero drażniący pył powstający w wyniku uszkodzenia lub kruszenia eternitu. Liczba zarejestrowanych rozpoznań międzybłonniaka opłucnej wynosi około 100 rocznie w Polsce. Gdyby na zachorowalność miała wpływ liczba pokryć eternitem zachorowalność byłaby znacznie większa. Biegła wskazała także, że w większości doniesień naukowych i meta analiz okres rozwoju międzybłonniaka opłucnej przyjmuje się w przedziale od dwudziestu do trzydziestu lat od kontaktu z azbestem. Wskazany przez pozwanego okres 30-50 lat dotyczy rozpadu płyt eternitowych i emitowania pyłu azbestowego, a nie okresu karcynogenezy międzybłonniaka. W rozwoju tej choroby istotny jest wieloletni i długotrwały kontakt z czynnikiem szkodliwym – pył azbestowy. Okres zatrudnienia A. B. (2) w (...) w G. jest więc zdecydowanie nieistotny w porównaniu z trzydziestoletnim okresem zatrudnienia w (...) (...).

Obie opinie biegłej Sąd uznał za wiarygodne i całkowicie przydatne dla rozstrzygnięcia sprawy. Są one wnikliwe, wszechstronne i zostały oparte na dokumentacji medycznej z akt sprawy oraz wiedzy i doświadczeniu biegłej – doktora nauk medycznych. Dlatego też Sąd uznał zarzuty pozwanej (...) zawarte w piśmie z dnia 24 lutego 2015 r. (k. 646-648) jedynie za nieuprawnioną polemikę z poglądami biegłej i dlatego na rozprawie dnia 1 marca 2016 r. oddalono wniosek tego pozwanego o dopuszczenie dowodu z opinii innego biegłego.

Na rozprawie w dniu 1 marca 2016 r. oddalono też wniosek tego pozwanego o przeprowadzenie dowodu z dokumentów wówczas złożonych w postaci opracowania (...) (k. 812-815). Dokument ten pochodził z roku 2010. Przy jego pomocy pozwana próbowała po raz kolejny kwestionować opinię biegłej. Zdaniem Sądu takie postępowanie jest spóźniono, albowiem dokument został złożony po upływie terminów do ustosunkowania się do opinii podstawowej i uzupełniającej biegłej E. Z..

Na podstawie pisemnych opinii biegłego psychologa M. G. ustalono okoliczności dotyczące więzi powodów z mężem i ojcem, przeżycia przez nich żaloby i skutków śmierci A. B. (2) dla bieżącego i przyszłego funkcjonowania powodów. Opinie te Sąd uznał za wiarygodne jako szczegółowe, wszechstronne i całkowicie przydatne dla rozstrzygnięcia sprawy. Opinie zostały sporządzone na podstawie wiedzy biegłego i jego doświadczenia zawodowego oraz badania powodów.

Na rozprawie w dniu 1 marca 2016 r. przeprowadzono dowód z akt szkody interwenienta (...) S.A. Ostatecznie jednak na podstawie tych akt nie poczyniono żadnych ustaleń faktycznych.

Roszczenie powodów jest częściowo zasadne.

Powodowie, na podstawie przepisu art. 446 par. 4 kc domagali się zadośćuczynienia po 120 000 zł. dla każdego z nich, a powódka A. B. (1) także odszkodowania za szkodę w postaci kosztów leczenia i choroby męża A. B. (2).

Zgodnie z przepisem art. 446 par. 1 kc, jeżeli w skutek uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia nastąpiła śmierć poszkodowanego, zobowiązany do naprawienia szkody powinien zwrócić koszty leczenia i pogrzebu temu,

kto je poniósł. Zgodnie zaś z przepisem par. 4 akt. 446 kc, Sąd może także przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę.

Nie budzi wątpliwości, że powodowie są osobami bliskimi zmarłego poszkodowanego A. B. (2), gdyż są jego dziećmi, a A. B. (1) żoną poszkodowanego. Na podstawie tego przepisu najbliższym członkom rodziny przysługuje odpowiednia suma tytułem zadośćuczynienia za doznana krzywdę. Roszczenie to jest własnym roszczeniem powodów. Jego źródłem jest śmierć poszkodowanego w wyniku uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia poszkodowanego. Nie jest roszczeniem tego poszkodowanego, które nabyli powodowie. Skoro źródłem tego roszczenia jest śmierć osoby bliskiej bieg jego przedawnienia nie może rozpocząć się przed śmiercią tej osoby. Nie ma, więc znaczenia, kiedy rozpoczął się proces chorobowy międzybłonniaka opłucnej u A. B. (2).

Okoliczności te są istotne z uwagi na podniesiony przez interwenienta ubocznego (...) S.A. w interwencji zarzut przedawnienia. Zgodnie z przepisem art. 442/1/ par. 1 kc roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Jednakże termin ten nie może być dłuższy niż dziesięć lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę. Skoro przepis art. 435 kc stanowiący podstawę odpowiedzialności pozwanych i przepis art. 446 kc stanowiący podstawę dochodzonych przez powodów roszczeń umieszczone są w księdze Trzeciej, Tytuł VI „Czyny niedozwolone” to bez wątpienia do terminu przedawnienia roszczeń powodów zastosowanie ma przepis art. 442/1/ par. 1 kc. Skoro zaś jest to roszczenie własne powodów, to bieg terminu przedawnienia rozpoczął się najwcześniej w dniu śmierci A. B. (2) – (...)r. Już wówczas powodowie wiedzieli, że przyczyną śmierci jest rozstrój zdrowia w postaci choroby nowotworowej, której przyczyną był kontakt z azbestem w środowisku pracy A. B. (2). Wiedzieli o tym z całą pewnością w dniu doręczenia decyzji z dnia 26 września 2011 r. Pozew został wniesiony w dniu 3 lipca 2012 r. (koperta k. 51), a zatem przed upływem trzyletniego terminu roszczeń o odszkodowanie i zadośćuczynienie i roszczenia powodów nie są przedawnione.

Odniesienie podstawy odpowiedzialności pozwanych:

Zdaniem Sądu podstawę odpowiedzialności pozwanych (...) (...) S.A. w upadłości (...) (wcześniej (...) w (...) S.A.) oraz G. (...) stanowi przepis art. 435 par. 1 kc, a nie przepis art. 415 kc. Nie jest to zatem odpowiedzialność ukształtowana na zasadzie winy jak twierdzili pozwani.

Zgodnie z przepisem art. 435 par. 1 kc prowadzący na własny rachunek przedsiębiorstwo lub zakład wprawiany w ruch za pomocą sił przyrody (pary, gazu, elektryczności, paliw płynnych itp.) ponosi odpowiedzialność za szkodę na osobie lub mieniu, wyrządzoną komukolwiek przez ruch przedsiębiorstwa lub zakładu, chyba że szkoda nastąpiła wskutek siły wyższej albo wyłącznie z winy poszkodowanego lub osoby trzeciej, za którą nie ponosi odpowiedzialności.

Nie budzi wątpliwości, że obie (...) były, a pozwana (...) jest nadal przedsiębiorstwem zawodowo i w dużych rozmiarach zajmującym się m. in. produkcją i naprawą (...). Z zeznań świadków J. S. i B. K. jednoznacznie wynika, że zarówno A. B. (2) jak i świadkowie pracowali przy budowie (w (...) w G.) i przy naprawach i remontach (...) (w (...) w G.).

Jak wynika z karty oceny narażenia zawodowego wraz z załącznikiem nr 1 znajdujących się w aktach postępowania Państwowego (...) Inspektora Sanitarnego w G., A. B. (2) swoją pracę wykonywał za pomocą narzędzi ręcznych oraz za pomocą obrabiarek do drewna o napędzie elektrycznym (piły taśmowe, piły tarczowe, strugarki, grubościówki, wyrówniarki i frezarki), a więc urządzeń napędzanych elektrycznością.

Przepis art. 435 kc określa rygorystyczną odpowiedzialność odszkodowawczą prowadzącego przedsiębiorstwo wprawiane w ruch za pomocą sił przyrody, niezależną od winy przedsiębiorcy i innych osób, za które odpowiada, przy czym tak normatywnie ukształtowana odpowiedzialność nie może być z góry wyłączona lub ograniczona (art., 437 kc).Przepis ten udziela ochrony poszkodowanemu ruchem przedsiębiorstwa także w sytuacji, gdy do powstania uszczerbku doszło, mimo że przedsiębiorca nie dopuścił się zachowań sprzecznych z prawem i działał z dochowaniem wymaganej od niego staranności.

Przepis art. 435 kc znajduje zastosowanie w przypadkach szkód wyrządzonych komukolwiek. Podmiotem odpowiedzialnym za szkodę czyni ustawodawca prowadzącego na własny rachunek przedsiębiorstwo lub zakład. Chodzi o zespoły składników niematerialnych i materialnych, które tworzą pewną zorganizowaną całość majątkową, z reguły służącą celom gospodarczym. Elementami przedsiębiorstwa lub zakładu muszą być także urządzenia techniczne, umożliwiające korzystanie z sił przyrody (pary, gazu, elektryczności, paliw płynnych itp.). Pozwalają one elementarną energię obecną w przyrodzie (np. słoneczną, wiatru, paliw stałych i ciekłych) przetworzyć na inne postacie energii (np. energię elektryczną) lub pracę. Odpowiedzialność odszkodowawcza na podstawie art. 435 kc dotyczy wyłącznie uszczerbków spowodowanych działalnością przedsiębiorstw i zakładów wprawianych w ruch za pomocą sił przyrody (pary, gazu, elektryczności, paliw płynnych itp.). Powszechnie uważa się, że chodzi o przedsiębiorstwa i zakłady, których cała działalność (funkcjonowanie) oparta jest na wykorzystaniu odpowiednio przetworzonych elementarnych sił przyrody. Korzystają one z maszyn i urządzeń służących tej funkcji, przy czym owe urządzenia techniczne nie pełnią wyłącznie roli wspomagającej funkcjonowanie przedsiębiorstwa lub zakładu, lecz mają decydujące znaczenie dla działalności tych zorganizowanych mas majątkowych. Dopiero wówczas pojawia się zwiększone niebezpieczeństwo dla otoczenia, uzasadniające zaostrzony reżim odpowiedzialności. Dla ustalenia relacji kauzalnej, nie chodzi przy tym o pracę konkretnego urządzenia, ale funkcjonowanie całego zorganizowanego zespołu majątkowego (tak Adam Olejniczak (w) komentarzu do art. 435 kc w programie komputerowym Lex tezy 1-5, 9, 13).

Z poczynionych przez Sąd ustaleń wynika, że praca A. B. (2) polegała na demontażu i montażu elementów wykonanych z materiałów zawierających azbest (świadek K. zeznał o obróbce i montażu płyt zawierających niepalny proszek). Praca ta była wykonywana na (...) i na halach przemysłowych, w brygadach wieloosobowych. A. B. (2) wykonywał, więc swoją pracę w systemie organizacyjnym i we współdziałaniu z innymi pracownikami dużego przedsiębiorstwa, w którym używano wiele różnorodnych maszyn, bez których działalność tego przedsiębiorstwa byłaby niemożliwa.

Z przywołanego wyżej przepisu art. 435 par. 1 kc wynika, że przedsiębiorstwo takie odpowiada za szkody wyrządzone komukolwiek, a więc osobom funkcjonującym wewnątrz tego przedsiębiorstwa jak i osobom bezpośrednio z nim nie związanym. Odpowiedzialność ta dotyczy pracowników. Musi jednak istnieć związek przyczynowy pomiędzy doznaną szkodą przez pracownika i działalnością przedsiębiorstwa, o czym będzie mowa niżej.

Zgodnie z przepisem art. 435 par. 1 kc przedsiębiorstwo, o którym mowa w tym przepisie mogłoby uwolnić się od odpowiedzialności odszkodowawczej jedynie w przypadku wykazania, że szkoda jest wynikiem siły wyższej, wyłącznej winy poszkodowanego albo osoby trzeciej, za którą nie ponosi odpowiedzialności.

Z opinii biegłej z zakresu onkologii i radioterapii jednoznacznie wynika, że przyczyną zachorowania A. B. (2) na nowotwór międzybłonniaka opłucnej był wieloletni kontakt z pyłem azbestowym w środowisku pracy. Wyklucza to ustalenie, że przyczyną zachorowania – rozstroju zdrowia A. B. (2) było zdarzenie o cechach siły wyższej, to jest zdarzenie nagłe, zewnętrzne i niemożliwe do przewidzenia. Nie jest też możliwym przypisanie mu wyłącznej winy w powstaniu rozstroju zdrowia. Skoro zaś czynnik chorobotwórczy był w środowisku pracy brak jest podstaw do przypisania wyłącznej winy osoby trzeciej, za którą przedsiębiorstwo nie ponosi odpowiedzialności.

Zgodnie z przepisem art. 361 par. 1 kc, zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła. Regulacja ta odwołuje się do teorii adekwatnego związku przyczynowego, która odpowiedzialnością podmiotu obejmuje jedynie zwykłe (regularne) następstwa danej przyczyny. Z opinii biegłej wynika, że wieloletni kontakt z pyłem azbestowym jest przyczyną zachorowań na międzybłonniaka opłucnej, a z badań i statystyk wynika, że do grupy ryzyka należą m. in. (...) z uwagi na stosowane w (...) materiały z użyciem azbestu. Okres ujawnienia się zachorowania liczony od kontaktu z czynnikiem chorobowym to przeważnie dwadzieścia lat, maksymalnie lat trzydzieści. Z poczynionych ustaleń wynika, że A. B. (2) pracował w (...) (...), a następnie w (...) od września 1980 r. Pierwsze widoczne kliniczne objawy choroby pojawiły się wiosną 2010 r., a więc w trzydziestym roku zatrudnienia. Jednoznacznie zdaniem biegłej wskazuje to na to, że do zachorowania doszło w wyniku kontaktu z pyłem azbestowym w pozwanej (...) (...), a nie w czasie pracy w (...) w G.. Z zebranego materiału

dowodowego – przede wszystkim z opinii biegłej wynika, że nie ma normalnego związku przyczynowego pomiędzy zachorowaniem A. B. (2), a jego wcześniejszą pracą w (...) w G..

Tym samym zostały wykazane przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanej (...) (...) w postaci odpowiedzialności na zasadzie ryzyka i normalnego związku przyczynowego pomiędzy funkcjonowaniem przedsiębiorstwa (...) i zachorowaniem, a następnie śmiercią A. B. (2).

Oдноśnie wysokości szkody:

Powodowie udowodnili ostatnią przesłankę odpowiedzialności odszkodowawczej to jest szkodę na osobie – krzywdę. Natomiast powódka A. B. (1) nie udowodniła żądanej szkody majątkowej.

Jak wynika z wcześniej przywołanego przepisu art. 446 par. 4 kc, Sąd może przyznać odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Nie oznacza to dowolności Sądu, lecz wyznacza obowiązek rozważenia wszystkich okoliczności sprawy. Ponieważ przepis art. 446 par. 4 kc jest stosunkowo nowy w systemie prawnym (obowiązuje od 3 sierpnia 2008 r.) przy jego stosowaniu możliwym jest odwołanie się do poglądów orzecznictwa i doktryny wytworzonych na gruncie stosowania art. 445 par. 1 kc. Przy zadośćuczynieniu za doznaną krzywdę chodzi o krzywdę ujmowaną jako zarówno cierpienie fizyczne jak i psychiczne. Zadośćuczynienie pieniężne ma na celu złagodzenie tych cierpień. Obejmuje ono wszystkie cierpienia, zarówno doznane, jak i te, które zapewne wystąpią w przyszłości. Ma ono charakter całościowy i powinno stanowić rekompensatę pieniężną za całą krzywdę doznaną przez poszkodowanego (por. Komentarz do Kodeksu Cywilnego Księga Trzecia Zobowiązania tom 1 - pod red. G. Bieńka, Warszawa 2005, s. 465).

Określenie "sumy odpowiedniej" powinno być dokonane przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności konkretnej sprawy, a zwłaszcza rodzaju i rozmiaru doznanych obrażeń, czasokresu, uciążliwości procesu leczenia i dostosowawczej rehabilitacji, długotrwałości nasilenia dolegliwości bólowych, konieczności korzystania z opieki i wsparcia innych osób oraz jej zakresu, trwałych następstw tych obrażeń w sferze fizycznej i psychicznej oraz ograniczeń, jakie wywołują w dotychczasowym życiu, w tym potrzeby stałej rehabilitacji, zażywania środków farmakologicznych, zmiany charakteru zatrudnienia, trybu życia, przyzwyczajzeń, czy też sposobu spędzania wolnego czasu. Wysokość zadośćuczynienia odpowiadająca doznanej krzywdzie powinna być odczuwalna dla poszkodowanego i przynosić mu równowagę emocjonalną, naruszoną przez doznane cierpienia psychiczne i fizyczne. Należy nadto podkreślić, że zadośćuczynienie ma mieć przede wszystkim charakter kompensacyjny, wobec czego jego wysokość nie może stanowić zapłaty symbolicznej, lecz musi przedstawiać jakąś ekonomicznie odczuwalną wartość (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 11 czerwca 2014 r., IACa1593/13, Lex1480479).

Jak wynika z poczynionych ustaleń A. B. (2) w chwili śmierci miał 53 lata. Był więc mężczyzną w sile wieku, mającym przed sobą znaczny okres życia. Jego rola w życiu rodziny i dla członków rodziny była bardzo ważna. Poza zapewnianiem rodzinie odpowiednich warunków utrzymania wykonywał istotne obowiązki związane z dbałością o dom i utrzymanie go w należyтым stanie technicznym. Remontował dom, palił w piecu, odciążał żonę od wykonywania ciężkich prac fizycznych. Spędzał wolny czas z rodziną, chodzili wspólnie na spacer, grali w gry planszowe, pomagał dzieciom w nauce, z synem J. chodził na ryby. Był dla pozostałych członków rodziny osobą ważną w ich życiu zapewniającą poczucie bezpieczeństwa. Jego nieuleczalna choroba, która ujawniła się w znacznym stopniu zaawansowania (nie tylko bóle i duszności, ale i krew w wydzielinie oskrzelowej) zasadniczo zmieniła obraz męża i ojca, co było traumatycznym przeżyciem dla powodów. W okresie półtora miesiąca przed śmiercią, gdy nie mógł już chodzić, wymagał opieki i pomocy przy wszystkich podstawowych czynnościach codziennych. Wtedy powodowie opiekowali się ojcem mając pełną świadomość pogarszającego się z dnia na dzień jego stanu.

Powódka A. B. (1), pracująca wówczas zawodowo, musiała przejąć wszystkie obowiązki męża, troszczyć się o niego, o młodsze dzieci (syn J. miał wówczas 14 lat), opiekować się nim w czasie procesu leczenia, zajmować się domem i wszystkimi związanymi z nim sprawami. Powodowie K. O. i J. B. mieszkali wraz z rodzicami, z powodów oczywistych mieli pełną świadomość stanu ojca i sytuacji istniejącej w domu. W miarę możliwości i adekwatnie do wieku starali się opiekować ojcem i pomóc matce. Powód B. B. (1) nie mieszkał wówczas z rodzicami, ale i on pomagał matce, jeździł z

ojcem na chemioterapię. Powodowie za wyjątkiem J. B. byli w szpitalu, gdy A. B. (2) zmarł. Fakt śmierci był dla nich bardzo trudnym przeżyciem, powódka K. O. musiała otrzymać środki uspokajające.

Po śmierci ojca wszyscy powodowie przeżyli żałobę. Przeżyli utratę osoby ważnej w ich życiu, utracili na pewien okres poczucie bezpieczeństwa. Mieli poczucie straty. Nie korzystali z pomocy psychologa, ale wsparcie znaleźli wśród rodziny i przyjaciół. Ich funkcjonowanie społeczne było zaburzone.

Dla powódki A. B. (1) strata męża była szczególnie trudnym przeżyciem, bo powódka wiązała z mężem plany dalszego wspólnego długiego życia, łatwiejszego po wychowaniu dzieci. Tymczasem to na nią spadły obowiązki zapewnienia bezpieczeństwa materialnego rodziny i wychowania młodszego syna, który już w czasie choroby ojca miał kłopoty w nauce i z tego powodu wymagał pomocy psychologicznej. Powódka utraciła poczucie pewności życiowej, miała świadomość braku możliwości utrzymania rodziny na dotychczasowym poziomie i braku możliwości zapewnienia wsparcia dzieciom.

Zdaniem Sądu, w tych okolicznościach odpowiednią w rozumieniu przepisu art. 446 par. 4 kc kwotą zadośćuczynienia dla powódki będzie żądana przez nią kwota 120 000 zł. Kwota ta jest adekwatna do rodzaju i rozmiaru cierpień, jakich doznała powódka w związku z chorobą i śmiercią męża. Nie jest to kwota wygórowana biorąc pod uwagę przyczynę śmierci męża oraz możliwy jeszcze – długi czas wspólnego życia powódki w zgodnym i szczęśliwym małżeństwie.

Powódka K. O. w chwili śmierci ojca miała 20 lat. Studiowała od roku 2010 zaocznie będąc na utrzymaniu rodziców. Pomagała w opiece nad ojcem, była przy jego śmierci. Przeżyła okres żałoby, wpierała matkę i młodszego brata. Przedwcześnie weszła w rolę dorosłej osoby, musiała podjąć pracę, aby utrzymać się na studiach. Przez śmierć ojca straciła możliwość utrzymywania z nim długotrwałych relacji rodzinnych, czerpania z nich wzoru dla swego dorosłego życia, uczestnictwa ojca w jej życiu i rodziny. Przeżyła to w okresie żałoby. W chwili śmierci ojca była osobą młodą, niedojrzałą, a śmierć ojca stanowiła dla niej utratę poczucia bezpieczeństwa.

Zdaniem Sądu, w tych okolicznościach odpowiednią w rozumieniu przepisu art. 446 par. 4 kc kwotą zadośćuczynienia dla powódki będzie kwota 90 000 zł. Kwota ta jest adekwatna do rodzaju i rozmiaru cierpień, jakich doznała powódka w związku z chorobą i śmiercią ojca, jej wieku, dojrzałości życiowej i sposobu przeżywania żałoby. Nadmierną jest natomiast zadana przez powódkę dalsza kwota zadośćuczynienia (powódka domagała się 120 000 zł.). Powódka przeżyła żałobę bez powikłań, jej funkcjonowanie życiowe i społeczne jest prawidłowe, zawarła związek małżeński, ukończyła studia, studiuje podyplomowo, ma plany życiowe, a zatem zaakceptowała poczucie straty ojca. Ma już własne życie, które nie jest bezpośrednio związane z osobami rodziców.

Powód J. B. w chwili śmierci ojca miał czternaście lat. Początkowo nie zdawał sobie sprawy ze stanu ojca, dowiedział się o nim dopiero po potwierdzeniu diagnozy. Mieszkał z rodzicami, więc codziennie miał kontakt z ojcem i obserwował pogarszający się jego stan. W miarę możliwości, adekwatnie do wieku, pomagał w opiece nad ojcem. Ojciec był ważną osobą w jego życiu, pomagał mu w nauce, razem chodzili na ryby. Po śmierci ojca pogorszyło się funkcjonowanie psychiczne powoda z uwagi na utratę ważnej osoby, poczucia bezpieczeństwa i przeżywanie żałoby. Funkcjonowanie społeczne powoda jest obciążone śmiercią ojca. Utrata ojca miała wpływ na konieczność dostosowania realizacji swoich potrzeb do istniejącego statusu materialnego. Na prawidłowy rozwój powoda będącego w okresie dojrzewania i jego funkcjonowanie społeczne, duży wpływ ma postać ojca, postać płci męskiej w rodzinie.

Zdaniem Sądu, powoda jako najmłodsze dziecko najbardziej dotknęła strata ojca. W okolicznościach dotyczących powoda odpowiednią w rozumieniu przepisu art. 446 par. 4 kc kwotą zadośćuczynienia będzie żądana kwota 120 000 zł. Kwota ta jest adekwatna do rodzaju i rozmiaru cierpień, jakich doznał powód w związku z chorobą i śmiercią ojca. Nie jest to kwota wygórowana biorąc pod uwagę to, że obecnie nie jest możliwym określenie wpływu straty ojca na przyszłe funkcjonowanie w rodzinie powoda. Wprawdzie powód pogodził się ze śmiercią ojca, ale stan deprywacji związany z jego śmiercią prawdopodobnie będzie wpływał na stan emocjonalny powoda i jego funkcjonowanie życiowe, a obecnie nie jest możliwe określenia zakresu skutków i strat. Zdaniem Sądu, w tych okolicznościach zadośćuczynienie żądane przez powoda nie jest nadmierne.

Powód B. B. (1) w chwili śmierci ojca miał prawie 28 lat. Nie mieszkał z rodzicami, miał swoją rodzinę – żonę i syna. Utrzymywał jednak z rodzicami częste i serdeczne kontakty. Miał bardzo dobre relacje z ojcem, zbliżyła ich choroba, pomagał w opiece nad ojcem.

Śmierć ojca spowodowała czasowe pogorszenie funkcjonowania psychicznego powoda z uwagi na utratę ważnej osoby i przeżywanie żałoby. Funkcjonowanie społeczne powoda jest obciążone śmiercią ojca. Utrata ojca mogła mieć wpływ na rezygnację z działalności gospodarczej (brak doradcy) na rezygnację z budowy domu i skupienie się na wsparciu matki i młodszego brata. U powoda doszło do czasowej dekompensacji psychicznej – okres żałoby.

Zdaniem Sądu, w tych okolicznościach odpowiednią w rozumieniu przepisu art. 446 par. 4 kc kwotą zadośćuczynienia będzie kwota 60 000 zł. Kwota ta jest adekwatna do rodzaju i rozmiaru cierpień, jakich doznał powód w związku z chorobą i śmiercią ojca, adekwatna do wieku i sytuacji życiowej powoda w tamtym czasie. Zdaniem Sądu żądanie dalszego zadośćuczynienia jest jednak nadmierne. Aktualne funkcjonowanie powoda wskazuje na przeżycie żałoby i pogodzenie się ze śmiercią ojca, przy czym proces przeżywania żałoby przebiegał bez istotnych zakłóceń. Nie ma podstaw do twierdzenia by w przyszłości śmierć ojca znacząco wpłynęła na funkcjonowanie życiowe powoda. Trzeba także zauważyć, że powód mający już swoje życie niezależne od życia rodziców nie był narażony na tak poważne przeżycia jak jego matka czy rodzeństwo.

W tym miejscu wskazać należy, że zdaniem Sądu, na wysokość zasądzonego zadośćuczynienia nie mają wpływu kwoty uzyskane przez powodów A. B. (1), K. O. i J. B. z ubezpieczenia A. B. (2) i z tytułu jego choroby zawodowej. Były to, bowiem kwoty odszkodowania a nie zadośćuczynienia. Kwoty te miały rekompensować materialne skutki śmierci A. B. (2) i jego choroby. W tej sprawie powodowie dochodzą zaś własnych roszczeń z tytułu zadośćuczynienia za krzywdę spowodowaną śmiercią osoby bliskiej.

Wobec tak poczynionych ustaleń i rozważań Sąd, na podstawie przepisów art. 446 par. 4 kc oraz art. 435 par. 1 kc w punkcie 1 lit. a-d) wyroku zasądził od pozwanej (...) (...) (...)w G. na rzecz powodów:

- a) A. B. (1) kwotę 120 000 zł.;
- b) K. O. kwotę 90 000 zł.;
- c) B. B. (1) kwotę 60 000 zł.;
- d) J. B. kwotę 120 000 zł.

Odsetki od tych kwot zasądzono od dnia 22 września 2012 r. Powodowie domagali się w pozwie odsetek od dnia wniesienia pozwu, co nastąpiło w dniu 3 lipca 2012 r. (koperta k. 51). Powodowie nie wykazali jednak, aby przed wniesieniem pozwu wezwali pozwanych do zapłaty kwot dochodzonych pozwem. Zgodnie z przepisem art. 455 kc, jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony albo nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania. Odpis pozwu został doręczony pozwanemu (...) (...) w dniu 21 września 2012 r. (k. 66). Zatem roszczenia powodów stały się wymagalne z dniem następnym, to jest 22 września 2012 r. i od tej daty zasądzono odsetki.

O odsetkach orzeczono na podstawie przepisów art. 481 par. 1 i 2 kc zasądzając odsetki ustawowe do dnia 31 grudnia 2015 r. i odsetki ustawowe za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. O odsetkach orzeczono w punkcie 1 lit. a-d) wyroku.

W punkcie 2 wyroku oddalono w pozostałym zakresie dalsze roszczenia przeciwko (...) (...), co do dalszego zadośćuczynienia na rzecz powodów K. O. i B. B. (1) oraz odsetek za okres od 3 lipca do 21 września 2012 r. na rzecz wszystkich powodów. O oddaleniu powództwa w tym zakresie orzeczono na podstawie przepisów art. 446 par. 4 kc, art. 435 par.1 kc i art. 481 par. 1 kc stosowanych, a contrario.

W tym samym punkcie oddalono roszczenie powódki A. B. (1) o zapłatę kwoty 20 000 zł. tytułem odszkodowania za koszty leczenia i choroby A. B. (2). Powódka nie udowodniła tego roszczenia, a zgodnie z art. 6 kc ciężar dowodu

ją obciążał. Poza ogólnikowymi twierdzeniami z uzasadnienia pozwu powódka nie przedstawiła jakiegokolwiek wyliczenia dochodzonej kwoty, nie mówiąc już o rachunkach czy fakturach. W czasie przesłuchania w charakterze strony na rozprawie w dniu 1 marca 2016 r. przedstawiła bardzo ogólnikowe informacje, nie potrafiła wskazać rodzaju i kosztów stosowanej u A. B. (2) diety oraz nie potrafiła wykazać o ile taka dieta była droższa od diety normalnej. Nie potrafiła wskazać, jakie leki kupowała i jakie ponosiła w związku z tym wydatki. W tej sytuacji Sąd nie mógł ustalić ewentualnej szkody nawet przy zastosowaniu dyspozycji art. 322 kpc. Dlatego roszczenie powódki w tym zakresie zostało oddalone, o czym orzeczono na podstawie przepisu art. 446 par. 1 kc stosowanego, a contrario i art. 6 kc.

W punkcie 3 wyroku oddalono w całości powództwo wszystkich powodów wywiedzione przeciwko (...) (...) S.A. w upadłości (...). Jak już wcześniej wskazano nie istniał związek przyczynowy pomiędzy warunkami zatrudnienia A. B. (2) w tej (...), a czynnikiem chorobotwórczym w postaci oddziaływania azbestu na jego układ oddechowy. O oddaleniu powództwa orzeczono na podstawie przepisów art. 435 par. 1 kc, art. 446 par.1 i 4 kc stosowanych, a contrario oraz art. 361 kc.

O kosztach procesu orzeczono w punktach 4-8 wyroku na podstawie przepisów art. 108 par. 1 kpc, art. 100 kpc i art. 102 kpc.

W punktach 4 i 5 wyroku, na podstawie przepisu art. 102 kpc orzeczono o odstąpieniu od obciążenia powodów kosztami procesu na rzecz (...) (...) S.A. w upadłości (...) i interwenienta (...) S.A. Mimo że powództwo przeciwko temu pozwanemu zostało oddalone, Sąd uznał, że istnieją szczególne okoliczności, w rozumieniu przepisu art. 102 kpc, przemawiające za odstąpieniem d obciążania powodów kosztami na rzecz tego pozwanego. Rozstrzygnięcie sprawy wymagało, bowiem zasięgnięcia wiedzy specjalistycznej biegłego z zakresu onkologii i radioterapii. Wnosząc pozew powodowie nie mogli realnie określić podmiotu odpowiedzialnego za śmierć A. B. (2). Słusznie zaś śmierć tę wiązali z warunkami jego zatrudnienia w pozwanych (...).

Koszty postępowania rozdzielono między powodami i pozwaną(...) (...) stosownie do przepisu art. 100 kpc. Powodowie wygrali proces w 78%. W takim też zakresie zasądzono dla nich koszty zastępstwa procesowego ($4 \times 3617 \times 0,78 = 11\,285\,04$ zł.); dla pozwanego (4×3617 zł. $\times 0,22 = 3\,182,96$ zł.) – różnica stanowi kwotę 8 102, 08 zł., którą zasądzono w punkcie 6 wyroku.

W punktach 7 i 8 orzeczono o opłacie od pozwu oraz o zwrocie wydatków poniesionych w sprawie. Razem wydatki te zamknęły się kwota 1 920,01 zł. i w 78% obciążono nimi pozwaną (...).